

Promemoria

USA:s militära styrkor i Europa

Ända sedan andra världskrigets slut har USA haft militär personal stationerad i Europa framför allt i de stater som förlorade kriget såsom Tyskland och Italien. Under 1950-talet fanns över 400 000 amerikanska soldater i Europa. Efter det kalla krigets slut och Sovjetunionens sammanbrott minskades antalet soldater till omkring 100 000 och idag har siffran sjunkit till cirka 63 000 soldater.

USA har idag ett strategiskt högkvarter utanför Stuttgart, en militär personalstyrka som är permanent baserad på olika baser i Europa samt tillgång till stora övningsanläggningar. Dessutom finns amerikanskt krigsmaterial som till exempel kärnvapen utplacerade i vissa länder.

De största militära installationerna i Europa finns i Tyskland med cirka 34 000 soldater och i Italien med cirka 12 000. På baserna runt Ryssland finns uppemot 10 000 soldater varav 5 500 i Polen.

Förutom permanent stationerad personal finns stödgrupper i Tyskland, Belgien, Italien och Polen, som kan rotera och spridas till olika områden vid behov – sammanlagt 7 000 man.

Vad är en bas?

Det är inte helt klart vilka amerikanska militära installationer i Europa som definieras som baser då det varierar från land till land beroende på gällande säkerhetspolitik. I Norge finns en gammal policy om att inte acceptera kärnvapen och utländska baser på norskt territorium. Därför talar man om ”gemensamt område” istället för baser. Avtalet mellan USA och Norge säger att alla beslut ska fattas gemensamt, men kan man inte enas, så gäller vad USA beslutar. Nu när ett avtal om amerikanska baser i Sverige förhandlas så talar man om USA:s ”tillgång till svenska militära baser”.

Enligt Nato-Russia founding act (1997) har Nato förbundit sig att inte permanent stationera förband i tidigare Warszawapaktsländer. Därför talas istället om ”persistent presence”.

I Nederländerna talar man om ”co-base” vilket

innebär att amerikanerna driver basen, men de måste följa nederländska lagar och regler.

I praktiken innebär det för amerikanska baser oavsett vad man kallar dem att det är USA som för befälet över området och personalen. Befälhavaren är ytterst ansvarig inför USA:s försvarsminister. Amerikansk lag gäller för de anställda. Nederländerna verkar vara ett undantag.

Amerikanska baser i Norden

Efter andra världskriget installerades Thule Air Base på Grönland med tiotusen anställda. Sedan i april 2023 kallas den för Pituffik Space Base.

Samtidigt med Thulebasen installerade USA en bas i Keflavik på Island. Under det kalla kriget var flygbasen en av Natos viktigaste utposter mot Sovjetunionen. Den verkade mellan åren 1951-2006. Sedan några år tillbaka satsar USA och Island åter på det militära i Keflavik. Det handlar om att bygga upp en infrastruktur som gör det möjligt att vid behov snabbt ta basen i bruk.

Norge skrev under avtalet Defence Cooperation Agreement (DCA) med USA redan 2021, men det började gälla först genom Stortingets ratificering direkt efter det norska valet i september 2023. Det ger USA närmast oinskränkt suveränitet över fyra baser på norskt territorium: tre flygbaser och en örlogsbas. Danmark inledde förhandlingar i februari 2022 och Finland i september 2022.

Århus och Esbjerg är utsedda till transithamnar. Det betyder att de kan ta emot militärt materiel och soldater från USA som sedan ska vidare bland annat till Östersjön och Baltikum.

I januari 2023 inledde den svenska regeringen förhandlingar med USA om det mer substantiella försvarsavtal DCA. Det innebär att USA kan ha egna baser med förråd för vapen och annan utrustning i Sverige och beredskap för militära insatser på svensk sida om kriget kommer. Det handlar om att USA ska kunna använda sig av svensk infrastruktur. USA kan bland annat få tillgång till flera militärbaser i Sverige och övningsområden samtidigt som de kan förvara krigsmaterial i landet. Det är i nuläget oklart vilka svenska baser som länderna förhandlar om, men Göteborg, Gotland, Östersund och Luleå nämns. Att USA väljer att teckna bilaterala försvarsavtal istället för att gå via Nato beror bland annat på att

man vill ha fria händer att agera utan att bindas av konsensus bland Natos över 30 medlemsländer.

När alla de nordiska länderna ingår särskilda försvarsavtal (DCA) med USA innebär det att amerikanska stridskrafter får tillgång till våra territorier redan i fredstid. Det medför risk för att USA använder baser i norra Finland för att konfrontera Ryssland och öka spänningarna i regionen där Ryssland på Kolahalvön har sina strategiska kärnvapenbaser. Över huvud taget kommer det att leda till starkare politisk spänning mellan oss och Ryssland och knappast bidra till en fredligare värld.

Kärnvapen

I Natos kärnvapenstrategi ingår avskräckning och nuclear sharing, det vill säga att ha kärnvapen utplacerade i Europa. Idag finns amerikanska kärnvapen placerade i fem europeiska länder: Turkiet (50), Italien (40), Belgien (10-15), Nederländerna (10-15) och i Tyskland (10-15). De administreras av USA.

Inom snar framtid ska USA placera ut nya och uppdaterade kärnvapen i Europa med en mer avancerad stridsspets. De nya bomberna har 20 gånger så stor destruktiv kraft som Hiroshimabomben.

De kärnvapen som idag finns i de fem länderna regleras av bilaterala avtal mellan USA och det berörda landet. Dessa avtal är hemligstämplade och placeringen av amerikanska kärnvapen i dessa länder föregicks inte av en demokratisk process eller av demokratiska beslut. Varken ländernas medborgare eller deras parlament var med och beslutade eller informerades om att kärnvapen skulle placeras i dessa länder från första början och har inte heller varit en del av beslutet att uppdatera dessa nya kärnvapen. Regeringarna i Nederländerna, Belgien, Tyskland och Italien vägrar än idag att bekräfta att kärnvapen finns på deras mark och svarar inte på frågor om detta.

Varför satsar USA militärt i Europa?

Amerikansk militär närvaro i Europa handlar om så mycket mer än att skydda vår kontinent. Det handlar också om USA:s möjligheter att agera i sina egna intressen i främst Mellanöstern. Det handlar om ekonomiska värden och att kvarstå som den enda stormakten. Utan tillgången till europeiska och inte minst tyska baser skulle USA ha svårare att agera internationellt.

Svenskt försvarsavtal med USA

Det bilaterala försvarsavtalet (DCA) med USA är framförhandlat och ska gå ut på remiss under våren 2024 innan det beslutas av riksdagen, enligt den knapphändiga information som hittills getts till media om avtalet.

Det är viktigt att vi i fredsrörelsen sätter oss in i vad detta innebär och vilka krav vi bör ställa.

För Sveriges del är det avgörande att inte självbestämmanderätten begränsas, att främmande makt inte får suveränitet över militära baser i Sverige. Vi ska inte släppa ifrån kontrollen över det nationella försvaret till USA.

USA kräver dessutom att särskilda regler för soldater som vistas på baser utomlands. Det innebär att amerikanska soldater inte kan åtalas av svensk domstol för trafikbrott, eller andra värre brott som begås i Sverige. När en amerikansk helikopter störtade i Nordnorge i vintras förbjöds norsk räddningspersonal att delta i undersökningen av olyckan.

Sverige har i över 50 år kämpat mot kärnvapen. Risker finns att överenskommelsen med USA innebär att kärnvapen kommer in i Sverige eller rent av placeras här. Enda garantin för att det inte ska ske är att det instiftas en nationell lag som förbjuder kärnvapen på svenskt territorium både i freds- och krigstid.

Göteborg i november 2023

Ingela Mårtensson - Kvinnor för Fred
Tomas Magnusson - Svenska Freds och Skiljedomsföreningen
Caroline Runesdotter – Svenska Kvinnors Vänsterförbund

Källor

1. FOI: Väpnad solidaritet – USA:s militära närvaro i Europa – 2017
2. U.S. Army and Africa, Atlantic Resolve – 2023
3. Islandsbloggen 2019
4. Göteborgs-Posten: USA kan få tillgång till militärbaser – i Sverige 2023-10-23
5. Göteborgs-Posten: USA skeppar militär material till Danmark 2023-01-14
6. Utrikespolitiska Institutet Landguiden – 2022
7. Svenska Freds och skiljedomsföreningens hemsida – 2023
8. Folk och Försvar – 2020
9. Svenska Freds och Skiljedomsföreningen – 2023
10. Sven Hirdman: Anförande om Ryssland på Sällskapet den 19 oktober 2023
11. Bevara Alliansfriheten: USA kan dra med Finland vid konflikt med Ryssland i Arktis 2023
12. Bevara alliansfriheten: Försvarssamarbetsavtal mellan USA och Sverige får inte inskränka vår självbestämmanderätt. 2023